स्वरोजगार सन्देश

वर्ष २ । २०८२ ज्येष्ठ । अङ्क ६

उद्यमी बन्ने ईच्छाको उपाय

के गर्दैछ,

स्वरोजगार कोष ?

स्वरोजगारसन्देशको लागि....

संरक्षक
माननीय रामजी यादव
मन्त्री- युवा, श्रम तथा रोजगार

सल्लाहकार
मनीता श्रेष्ठ
कार्यकारीनिर्देशक

प्रधानसम्पादक
सुदीप सिल्वाल
शाखाप्रमुख, प्रशासन तथा सूचना प्रविधि

कार्यकारीसम्पादक
धीरज अधिकारी
सूचनासहायक

प्रकाशक
युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोष
कोपुण्डोल, ललितपुर ।
फोन ०१ ४१०२७८२/८८
ईमेल: info@ysef.gov.np
www.ysef.gov.np

स्वरोजगार कोषको पृष्ठभूमि

प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०१३ अन्तर्गतको अधिकार प्रयोगगरी नेपाल सरकारले युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोष सञ्चालन नियमावली, २०६५ जारी गर्दै युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषको स्थापना गरेको हो । हाल यो संस्था युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोष सञ्चालन नियमावली, २०७७ बमोजिम सञ्चालनमा रहेको छ । कोषको स्थापना पछाडिको मुख्य उद्देश्य वित्तीय पहुँचबाट वञ्चित युवा तथा साना उद्यमीहरूलाई उद्यमशीलतामा प्रोत्साहन गर्नु र स्वरोजगारका अवसर सिर्जना गर्नु हो ।

नेपालमा धेरै युवा उद्यमीहरू पर्याप्त पूँजी, धितो तथा औपचारिक बैङ्किङपहुँचको अभावका कारण व्यवसाय शुरू गर्न कठिनाइ भोगिरहेका छन् । यस्तो अवस्थामा उनीहरू महँगो ब्याजदरमा अनौपचारिकस्रोत वा मीटरब्याजमा निर्भर हुन बाध्य हुने अवस्था रहन्छ । कोषले यस्ता समस्यालाई सम्बोधन गर्दै बिनाधितो सहुलियतपूर्ण कर्जा, व्यवसाय तथा व्यवसायीको निःशुल्क बीमा, उद्यमशीलता तथा सीप विकाससम्बन्धी तालिम साथै नियमित

रूपमा किस्ता भुक्तानी गर्ने उद्यमीलाई ब्याजरकमको ६० प्रतिशतसम्म फिर्ता गर्ने सुविधा प्रदान गर्दै आएको छ ।

कोषको वित्तीयस्रोतको विश्लेषण गर्दा, कर्जा लगानीका लागि आवश्यक बीजपूँजी नेपाल राष्ट्र बैङ्कमार्फत् बैङ्क तथा वित्तीयसंस्थाबाट प्राप्तहुने व्यवस्था रहेको छ भने कार्यक्रम सञ्चालन तथा प्रशासनिक खर्च नेपाल सरकारबाट विनियोजित बजेटमार्फत् व्यवस्थापन गरिन्छ । यसले कोषलाई सामाजिक उद्देश्य र वित्तीय स्थायित्वबीच सन्तुलन कायम गर्न सहयोग पुऱ्याएको छ ।

युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोष नेपालमा वित्तीय समावेशीकरण, उद्यमशीलता विकास तथा स्वरोजगार प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले स्थापित एक महत्त्वपूर्ण सार्वजनिकसंस्था हो । यसको स्थापना प्रशासकीय कार्यविधि (नियमित गर्ने) ऐन, २०१३ अन्तर्गत नेपाल सरकारले जारी गरेको युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोष सञ्चालन नियमावली, २०६५ बमोजिम भएको हो । हाल कोष युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोष सञ्चालन नियमावली, २०७७ अनुसार सञ्चालनमा रहेको छ । कोषको स्थापना पछाडिको मूल अवधारणा आर्थिकस्रोतको अभावका कारण उद्यमशीलतामा प्रवेश गर्न नसकेका युवाहरूलाई आवश्यक वित्तीय तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराउनु रहेको छ ।

नेपालको बैङ्किङ तथा वित्तीयप्रणालीमा धितोको आधारमा कर्जा प्रवाह हुने प्रचलनका कारण धेरै युवा तथा सानाउद्यमीहरू औपचारिक वित्तीयसेवाबाट वञ्चित हुने गरेका छन् । परिणामस्वरूप उनीहरू मीटरब्याज वा अन्य अनौपचारिकस्रोतबाट उच्च ब्याजदरमा ऋण लिन बाध्य हुने अवस्था देखिन्छ । कोषले यस समस्याको समाधानका लागि बिनाधितो सहुलियतपूर्ण कर्जा उपलब्ध गराउनुका साथै व्यवसाय तथा व्यवसायीको निःशुल्क बीमा, उद्यमशीलता तथा सीप विकाससम्बन्धी तालिम र नियमित रूपमा कर्जा भुक्तानी गर्ने उद्यमीलाई ब्याज रकमको ६० प्रतिशतसम्म फिर्ता गर्ने व्यवस्था गरेको छ । यी कार्यक्रमहरूले उद्यमीहरूको जोखिम न्यूनीकरण गर्नुका साथै व्यवसायको दिगोपनामा सकारात्मक प्रभाव पार्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

वित्तीय व्यवस्थापनको दृष्टिकोणले हेर्दा, कोषले कर्जा लगानीका लागि आवश्यक बीजपुँजी नेपाल राष्ट्र बैङ्कमार्फत् बैङ्क तथा वित्तीयसंस्थाबाट प्राप्त गर्दछ भने प्रशासनिक तथा कार्यक्रमगत खर्च नेपाल सरकारबाट प्राप्त बजेटमार्फत् व्यवस्थापन गरिन्छ । यसरी कोषले सरकारी सहयोग, वित्तीयपहुँच र उद्यम विकासलाई एकीकृत गर्दै रोजगारी सिर्जना, गरीबी न्यूनीकरण तथा आर्थिक

सशक्तीकरणमा उल्लेखनीय योगदान पुऱ्याईरहेको छ ।

प्रमुख कार्य

युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषका प्रमुख कार्यहरू वित्तीयपहुँच विस्तार, उद्यमशीलता विकास तथा स्वरोजगार प्रवर्द्धनसँग प्रत्यक्ष रूपमा सम्बन्धित छन् । कोषले बैङ्क, वित्तीय तथा सहकारीसंस्थामार्फत् लक्षित समुदायका युवा तथा साना व्यवसायीलाई बिनाधितो सहुलियत ब्याजदरमा कर्जा उपलब्ध गराउने व्यवस्था गरेको छ । यसले परम्परागत बैङ्किङप्रणालीमा धितोअभावका कारण कर्जाबाट बञ्चित भएका व्यक्तिहरूलाई उद्यम सञ्चालन तथा विस्तारका लागि आवश्यक पुँजीप्राप्त गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ ।

कोषको अर्को महत्त्वपूर्ण कार्य व्यवसाय (परियोजना) तथा व्यवसायीहरूको निःशुल्क बीमा गर्नु हो । यस व्यवस्थाले व्यवसाय सञ्चालनका क्रममा उत्पन्न हुनसक्ने विभिन्न जोखिमबाट उद्यमीलाई सुरक्षा प्रदान गर्दै लगानीको जोखिम न्यूनीकरण गर्न मद्दत गर्दछ । त्यसैगरी, नियमित रूपमा कर्जा भुक्तानी गर्ने व्यवसायीलाई तिरेको ब्याजको ६० प्रतिशतसम्म ब्याजअनुदान प्रदान गरिन्छ । यसले कर्जा चुक्ता गर्ने संस्कृतिको विकास गर्नुका साथै उद्यमीको वित्तीयभार कम गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ । कोषले वित्तीय सहायतामात्र नभई उद्यमीहरूको सीप तथा क्षमता अभिवृद्धिमा पनि जोड दिएको छ । यसका लागि विभिन्न सीपमूलक तथा क्षमता विकास तालिम सञ्चालन गरिन्छ, जसले व्यवसाय व्यवस्थापन, उत्पादन वृद्धि, बजारव्यवस्थापन तथा उद्यम सञ्चालनसम्बन्धी ज्ञान र दक्षता अभिवृद्धि गर्न सहयोग पुऱ्याउँछ । यसरी कोषका कार्यक्रमहरूले वित्तीयसहयोग र मानवस्रोत विकासलाई एकीकृत गर्दै दिगो उद्यमशीलता प्रवर्द्धन गर्ने प्रयास गरेका छन् ।

- ❖ बैङ्क, वित्तीय तथा सहकारीसंस्थामार्फत् लक्षित समुदायका युवा तथा सानाव्यवसायीलाई बिनाधितो सहुलियत ब्याजदरमा कर्जा लगानी गर्ने,
- ❖ व्यवसाय (परियोजना) र व्यवसायीहरूको निःशुल्क बीमा गर्ने,
- ❖ नियमित रूपमा रकम तिरेका व्यवसायीहरूलाई तिरेको ब्याजको ६० प्रतिशत ब्याजअनुदान दिने
- ❖ सीपमुलक र क्षमता अभिवृद्धि तालिम प्रदान गर्ने ।

लक्षितसमूह

युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषले आर्थिक तथा सामाजिक रूपमा पछाडि परेका तथा वित्तीयपहुँचबाट बञ्चित समुदायलाई केन्द्रमा राखेर आफ्ना कार्यक्रम सञ्चालन गर्दै आएको छ । कोषको मुख्य लक्षित समूहमा लक्षित समुदायका युवा तथा साना व्यवसायी, परम्परागत पेशा तथा सीप भएका व्यक्ति र समूहहरू पर्दछन् । यस्ता व्यक्तिहरूसँग व्यवसाय सञ्चालन गर्ने अनुभव वा सीप भएपनि आवश्यक पुँजी र संस्थागत सहयोगको अभावका कारण उनीहरूको उत्पादनशील क्षमता पूर्ण रूपमा उपयोग हुन सकेको हुँदैन । कोषले उनीहरूलाई सहुलियतपूर्ण वित्तीय तथा प्राविधिक सहयोग उपलब्ध गराएर उद्यम विस्तार र आयआर्जन वृद्धि गर्न मद्दत गर्दछ ।

त्यसैगरी, नेपाल सरकारले पहिचान गरेका गरीबघरपरिवार पनि कोषका प्राथमिक लक्षितसमूह हुन् । गरीबीका कारण आर्थिक गतिविधिमा संलग्न हुन नसकेका परिवारलाई स्वरोजगारका अवसर सिर्जना गरी आयस्तर वृद्धि गर्ने उद्देश्यले कर्जा तथा अन्य सहयोग प्रदान गरिन्छ । यसले गरीबीन्यूनीकरण र आर्थिक सशक्तीकरणमा योगदान पुऱ्याउँछ । वैदेशिकरोजगारीबाट फर्किएका व्यक्तिहरूलाई पनि कोषले विशेष प्राथमिकता दिएको छ । विदेशमा आर्जीत सीप, अनुभव तथा पुँजीलाई स्वदेशमै उत्पादनमूलक क्षेत्रमा लगानी गर्न प्रोत्साहित गर्दै उनीहरूलाई उद्यम सञ्चालनका लागि आवश्यक वित्तीय तथा क्षमता विकास सहयोग उपलब्ध गराईन्छ । यसबाट वैदेशिकरोजगारीमा निर्भरता घटाई स्वदेशमै रोजगारी तथा उद्यमशीलताको वातावरण सिर्जना गर्न सहयोग पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ ।

- ✓ **लक्षित समुदायका युवा तथा साना व्यवसायी, परम्परागत पेशा र सीप भएका व्यक्ति र समुह,**
- ✓ **नेपाल सरकारले पहिचान गरेको गरीबघरपरिवार, वैदेशिकरोजगारीबाट फर्केका व्यक्ति ।**

सञ्चालकसमिति

कोषको देहायबमोजिम सञ्चालकसमिति रहेको छः

क) युवा, श्रम तथा रोजगारमन्त्री वा राज्यमन्त्री- अध्यक्ष
ख) कोषको उपाध्यक्ष- उपाध्यक्ष
ग) उपाध्यक्ष, राष्ट्रिय युवा परिषद्- सदस्य
घ) सदस्य, राष्ट्रिय योजना आयोग (युवासम्बन्धी विषय हेर्ने)- सदस्य
ङ) गभर्नर, नेपाल राष्ट्र बैङ्क वा निजले तोकेको डेपुटीगभर्नर- सदस्य
च) सचिव, अर्थ मन्त्रालय वा निजले तोकेको कम्तीमा राजपत्राङ्कित प्रथमश्रेणीको अधिकृत- सदस्य
छ) सचिव, गृह मन्त्रालय वा निजले तोकेको कम्तीमा राजपत्राङ्कित प्रथमश्रेणीको अधिकृत- सदस्य
ज) सचिव, भूमिव्यवस्था, सहकारी, सङ्घीयमामिला तथा सामान्यप्रशासन मन्त्रालय वा निजले तोकेको कम्तीमा राजपत्राङ्कित प्रथमश्रेणीको अधिकृत- सदस्य
झ) सचिव, युवा, श्रम तथा रोजगार मन्त्रालय- सदस्य
ञ) अध्यक्ष, बीमा समिति (नेपाल बीमा प्राधिकरण)-

सदस्य

ट) प्रतिनिधि, नेपाल उद्योग वाणिज्य महासङ्घ- सदस्य

ठ) कार्यकारीनिर्देशक- सदस्य-सचिव

युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषको सञ्चालन, नीति निर्माण तथा रणनीतिक निर्णयका लागि उच्चस्तरीय सञ्चालकसमिति गठन गरिएको छ, जसले कोषलाई बहु-क्षेत्रीय समन्वयात्मक संरचनामा सञ्चालन गर्न महत्वपूर्ण भूमिका निर्वाह गर्दछ । समितिको अध्यक्षता युवा, श्रम तथा रोजगारमन्त्री वा राज्यमन्त्रीले गर्ने व्यवस्था गरिएको छ, जसले सरकारको प्रत्यक्ष नेतृत्व र नीतिगत मार्गदर्शन सुनिश्चित गर्दछ । कोषका उपाध्यक्ष समितिका उपाध्यक्ष रहन्छन्, जसले कार्यान्वयनपक्षको समन्वयमा भूमिका खेल्छन् ।

समितिमा राष्ट्रिय योजना आयोग, नेपाल राष्ट्र बैङ्क, अर्थ मन्त्रालय, गृह मन्त्रालय, भूमिव्यवस्था, सहकारी तथा सङ्घीयमामिला मन्त्रालय, युवा, श्रम तथा रोजगार मन्त्रालयजस्ता प्रमुख सरकारीनिकायका प्रतिनिधिहरू सदस्यका रूपमा समावेश छन् । यसले आर्थिक नीति, वित्तीय व्यवस्थापन, सुरक्षा, प्रशासनिक समन्वय तथा विकास योजनाबीच अन्तरसम्बन्ध कायम गर्न सहयोग पुर्‍याउँछ । साथै, नेपाल बीमा प्राधिकरण (बीमासमिति) को प्रतिनिधित्वले जोखिम व्यवस्थापन तथा बीमासम्बन्धी नीतिगत पक्षलाई सुदृढ बनाउँछ ।

त्यसैगरी, निजीक्षेत्रको प्रतिनिधित्वका रूपमा नेपाल उद्योग वाणिज्य महासङ्घका प्रतिनिधिलाई समावेश गरिएको छ, जसले बजार आवश्यकतासँग सम्बन्धित सुझाव तथा उद्यमशीलता प्रवर्द्धनमा निजीक्षेत्रको दृष्टिकोणलाई समेट्दछ । कोषका कार्यकारीनिर्देशक सदस्य–सचिवको रूपमा रहने व्यवस्था गरिएको छ, जसले दैनिक प्रशासनिक कार्य तथा निर्णय कार्यान्वयनमा समन्वय गर्दछ ।

यस प्रकारको बहु-क्षेत्रीय सञ्चालक संरचनाले सरकारी निकाय, वित्तीयसंस्थाहरू र निजीक्षेत्रबीच समन्वय कायम गर्दै कोषलाई प्रभावकारी, पारदर्शी र लक्ष्यउन्मुख रूपमा सञ्चालन गर्न सहयोग पुर्‍याएको छ ।

कोषको समग्र अवस्था

- नेपाल राष्ट्र बैङ्कमार्फत् बैङ्कहरूबाट प्राप्त ३ अर्ब ८६ करोड १३ लाख ८६ हजार ७ शय ८२ रूपैयाँ ऋणरकमलाई रिभल्विङ फण्डको रूपमा प्रयोग गरी १४ अर्ब ४० करोड २० लाख ३५ हजार ऋण लगानी गरि सकिएको,
- यस आवको लगानी रू. २७ करोड ७२ लाख,
- यस आवको असूली रू. ६६ करोड ७५ लाख,
- कोषले ऋण लगानीबाट रू. ९३ करोड बचत गरेको,
- हालसम्म ४३ वटा बैङ्क, वित्तीयसंस्था र २ हजार ९ शय

२ सहकारीसंस्थाहरूमा थोककर्जा प्रदान गरिएको,

- हालसम्म ३ अर्ब ४१ करोड आम्दानी गरेको,
- हालसम्म वित्तीयसंस्थाहरूलाई २ अर्ब ४८ करोड ७३ लाख ब्याजवापत भुक्तानी गरेको,
- कोषको हाल २ अर्ब ३६ करोड ९६ लाख लगानीमा रहिरहेको,
- कोषको लगानी ७५ वटा जिल्ला (मनाङ र मुस्ताङबाहेक)मा रहेको,

युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषको समग्र वित्तीय अवस्था तथा कार्यक्रम कार्यान्वयन विस्तारात्मक रूपमा देखिन्छ । नेपाल राष्ट्र बैङ्कमार्फत् बैङ्कहरूबाट प्राप्त रू. ३ अर्ब ८६ करोड १३ लाख ८६ हजार ७ शय ८२ को ऋण रकमलाई रिभल्विङ फण्डको रूपमा प्रयोग गर्दै हालसम्म करीब रू. १४ अर्ब ४० करोड २० लाख ३५ हजार बराबरको कर्जा लगानी गरिएको छ । यसले कोषको पुँजी बहुगुणित रूपमा परिचालित भई उद्यमशीलता विस्तारमा प्रभावकारी भूमिका खेलेको देखाउँछ ।

यस आर्थिकवर्षमा मात्र रू. २७ करोड ७२ लाख लगानी गरिएको छ भने रू. ६६ करोड ७५ लाख असुली भएको छ । यसले कोषको ऋण असुली क्षमता तुलनात्मक रूपमा सुदृढ रहेको सङ्केत गर्दछ । लगानी र असूलीबीचको सन्तुलनका कारण यस वर्ष रू. ९३ करोडबराबर बचत भएको देखिन्छ, जसले वित्तीयव्यवस्थापन प्रभावकारी रहेको बुझाउँछ ।

हालसम्म ४३ वटा बैङ्क तथा वित्तीयसंस्था र २ हजार ९ शय २ सहकारीसंस्थामार्फत् थोक कर्जा प्रवाह गरिएको छ, जसले कोषको सेवा वितरण नेटवर्क व्यापक भएको देखाउँछ । साथै, कोषले हालसम्म रू. ३ अर्ब ४१ करोड आम्दानी गरेको छ भने वित्तीयसंस्थाहरूलाई ब्याजवापत रू. २ अर्ब ४८ करोड ७३ लाख भुक्तानी गरिएको छ । हाल कोषको रू. २ अर्ब ३६ करोड ९६ लाख लगानीमा रहेको छ ।

भौगोलिकदृष्टिले हेर्दा कोषको लगानी ७५ जिल्लामा पुगेको छ, जसले मनाङ र मुस्ताङबाहेक देशव्यापी पहुँच सुनिश्चित भएको देखिन्छ । समग्रमा, कोषले वित्तीयपहुँच विस्तार, उद्यम प्रवर्द्धन तथा क्षेत्रीय समावेशीकरणमा उल्लेखनीय योगदान पुर्‍याएको स्पष्ट हुन्छ ।

कोषको प्रगति सारांश

२०८२ चैत मसान्तसम्मको तथ्याङ्कानुसार युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषले रोजगारी सिर्जना, सीप विकास तथा वित्तीय सहायतामार्फत् उल्लेखनीय प्रगति हासिल गरेको देखिन्छ । कोषमार्फत् हालसम्म १ लाख १० हजार ४ शय ७४ जनाले प्रत्यक्ष रूपमा स्वरोजगारप्राप्त गरेका छन्, जसले उद्यमशीलता विस्तार र आत्मनिर्भर अर्थतन्त्र निर्माणमा महत्वपूर्ण योगदान गरेको सङ्केत गर्दछ । यसका अतिरिक्त करीब १ लाख व्यक्तिहरूका लागि मौसमी तथा अल्पकालीनरोजगारी सिर्जना भएको छ, जसले श्रमबजारमा तत्कालीन रोजगारी अवसर विस्तार गरेको देखिन्छ ।

मानव संशाधन विकासतर्फ ८ हजार ४ शय ४० जनाले सीप विकास तालिम, ६ हजार ८ शय २३ जनाले अनुशिक्षणतालिम तथा ४२ हजार ५ शय ६३ जनाले अभिमुखिकरणतालिम प्राप्त गरेका छन् । यसले उद्यम सञ्चालनका लागि आवश्यक ज्ञान, दक्षता र व्यवस्थापकीयक्षमता अभिवृद्धिमा कोषको योगदान स्पष्ट पार्छ ।

वित्तीय प्रोत्साहनका दृष्टिले १६ हजार २ शय ३२ जना नियमित साँवा–ब्याज भुक्तानी गर्ने व्यवसायीलाई रू. १८ करोड १ लाखबराबरको ब्याजअनुदान प्रदान गरिएको छ, जसले

कर्जाचुक्ता गर्ने संस्कृतिलाई प्रोत्साहित गरेको छ । साथै, १ हजार ४ शय ११ जनालाई करीब रू. १० करोडबराबरको बीमा

	कोष	VS बैंक/वित्तीयसंस्था
उद्देश्यः	सेवामूलक	नाफामूलक
धितोः	बिनाधितो ऋण प्रवाह	धितो अनिवार्य
प्राथमिकताः	युवा, महिला, दलित, जनजाति, विपन्नवर्ग	असूली हुनसक्ने धनाढय र व्यापारीकेन्द्रित
लगानीरकमः	प्रतिव्यक्ति अधिकतम रु. ५ लाखसम्म	सच्चालनखर्च धेरै हुने भएकोले सानोरकम लगानी गर्न अनिच्छुक
बीमासम्बन्धी व्यवस्थाः	व्यवसायी र व्यवसायको दुबैको निःशुल्क बीमा गरिदिने	बीमा अनिवार्य नभएको । बीमा गराउनुपर्दा व्यवसायीबाट नै बीमा प्रिमियम असूली
ब्याजअनुदानबारेः	ब्याजअनुदान असलकर्जाग्राहीलाई ६० प्रतिशत ब्याजअनुदान दिइने	ब्याजअनुदानको व्यवस्था नहुने
ब्याजदरः	सस्तो र सुलभ ब्याजदर	व्यवसायिक ब्याजदर
लगानीलक्ष्यः	ग्रामिणक्षेत्र, उत्पादनमूलक र वर्गकेन्द्रित	शहरीक्षेत्र र असूलीकेन्द्रित
तालिमः	अनुशिक्षण, सीपमूलक र क्षमता अभिवृद्धि	ऋण असूलीसम्बन्धी अनुशिक्षण तालिममात्रै

दाबी क्षतिपूर्ति व्यवस्थापन गरिएको छ, जसले उद्यमीको जोखिम व्यवस्थापनमा कोषको भूमिका महत्वपूर्ण रहेको देखाउँछ ।

समग्रमा, यी उपलब्धिहरूले कोषले वित्तीय सहायतामात्र नभई सीप विकास, रोजगारी सिर्जना तथा सामाजिक सुरक्षाप्रणाली सुदृढीकरणमा समेत प्रभावकारी भूमिका निर्वाह गरिरहेको पुष्टि गर्दछ ।

- *स्वरोजगार सङ्ख्याः १ लाख १० हजार ४ शय ७४ जना,*
- *मौसमी तथा अल्पकालीनरोजगारी सिर्जनाः करीब १ लाख*
- *सीप विकास तालिमः ८ हजार ४ शय ४० जना*
- *अनुशिक्षणतालिमः ६ हजार ८ शय २३ जना*
- *अभिमुखिकरणतालिमः ४२ हजार ५ शय ६३ जना*
- *ब्याजअनुदान विवरणः नियमित साँवा-ब्याज बुझाउने १६ हजार २ शय ३२ व्यवसायीहरूलाई १८ करोड १ लाख वितरण*
- *१ हजार ४ शय ११ जनालाई करीब १० करोडबराबरको बीमा दावी क्षतिपूर्ती व्यवस्थापन गरिसकिएको ।*

कोष र बैङ्क/वित्तीयसंस्थाबीच फरक

कोष	बैङ्क/वित्तीयसंस्था
उद्देश्यः	
सेवामूलक	नाफामूलक
धितोः	
बिनाधितो ऋण प्रवाह	धितो अनिवार्य
प्राथमिकताः	
युवा, महिला, दलित, जनजाति, विपन्नवर्ग	असूली हुनसक्ने धनाढ्य र व्यापारीकेन्द्रित
लगानीरकमः	
प्रतिव्यक्ति अधिकतम रू. ५ लाखसम्म	सञ्चालनखर्च धेरै हुने भएकोले सानोरकम लगानी गर्न अनिच्छुक
बीमासम्बन्धी व्यवस्थाः	
व्यवसायी र व्यवसायको दुबैको निःशुल्क बीमा गरिदिने	बीमा अनिवार्य नभएको । बीमा गराउनुपर्दा व्यवसायीबाट नै बीमा प्रिमियम असूली
ब्याजअनुदानबारेः	
ब्याजअनुदान असलकर्जाग्राहीलाई ६० प्रतिशत ब्याजअनुदान दिइने	ब्याजअनुदानको व्यवस्था नहुने
ब्याजदरः	
सस्तो र सुलभ ब्याजदर	व्यवसायिक ब्याजदर
लगानीलक्ष्यः	
ग्रामिणक्षेत्र, उत्पादनमूलक र वर्गकेन्द्रित	शहरीक्षेत्र र असूलीकेन्द्रित

तालिमः	
अनुशिक्षण, सीपमूलक र क्षमता अभिवृद्धि	ऋण असूलीसम्बन्धी अनुशिक्षण तालिममात्रै

युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोष र परम्परागत बैङ्क/वित्तीयसंस्थाबीच उद्देश्य, कार्यप्रणाली तथा लक्षित वर्गका आधारमा स्पष्ट संरचनात्मक फरक देखिन्छ । कोष मूलतः सेवामूलक सामाजिक वित्तीयसंस्था हो, जसको प्रमुख उद्देश्य युवाहरू, महिला, दलित, जनजाति तथा विपन्नवर्गलाई स्वरोजगारका अवसर प्रदान गर्नु हो । यसको विपरीत बैङ्क तथा वित्तीयसंस्थाहरू नाफामूलक प्रकृतिका संस्थाहरू हुन्, जसले वित्तीयप्रतिफल र लाभलाई प्राथमिकता दिन्छन् ।

कर्जा प्रवाह प्रक्रियामा पनि फरक देखिन्छ । कोषले बिनाधितो सहुलियतपूर्ण कर्जा उपलब्ध गराउँछ भने बैङ्कहरूले धितो अनिवार्य रूपमा माग्छन् । यस कारण कोषले वित्तीयपहुँचबाट बञ्चितवर्गलाई समेट्न सक्षम हुन्छ, जबकि बैङ्कहरू अपेक्षाकृत सुरक्षित र असूली सम्भावना उच्च रहेका ग्राहकतर्फ केन्द्रित हुन्छन् ।

लगानी संरचनामा कोषले प्रतिव्यक्ति अधिकतम करीब रु. ५ लाखसम्म सानो तथा लक्षित लगानी गर्दछ, जबकि बैङ्कहरू ठूला र नाफामुखी परियोजनामा केन्द्रित हुन्छन् । कोषले ग्रामीण, उत्पादनमूलक तथा वर्गकेन्द्रित लगानीलाई प्राथमिकता दिन्छ भने बैङ्कहरू शहरी तथा बजारमुखीक्षेत्रमा बढी सक्रिय देखिन्छन् ।

बीमा तथा ब्याज सुविधामा पनि उल्लेखनीय भिन्नता छ । कोषले व्यवसाय र व्यवसायी दुबैको निःशुल्क बीमा तथा नियमित कर्जा तिर्ने ग्राहकलाई ६० प्रतिशतसम्म ब्याजअनुदान प्रदान गर्दछ । बैङ्कहरूमा यस्तो सामाजिकअनुदान वा निःशुल्क बीमा व्यवस्था हुँदैन, बरु बीमा प्रिमियम ग्राहकबाटै असूल गरिन्छ । अतिरिक्त रूपमा, कोषले सीप विकास, अनुशिक्षण तथा क्षमता अभिवृद्धितालिम प्रदान गर्दछ भने बैङ्कहरूले मुख्यतः ऋण असुलीसम्बन्धी सीमित वित्तीयशिक्षामात्र दिन्छन् । यसरी कोष सामाजिक विकासमुखीसंस्था हो भने बैङ्कहरू वित्तीय लाभमुखीसंस्थाका रूपमा चित्रण छन् ।

पछिल्लो कार्यप्रगति

- ऋण मागको आवेदन दिएका विभिन्न जिल्लाका ८ शय २ वटा सहकारीसंस्थाहरूले प्रस्ताव पेश गरेका र ५४ जिल्लाका ५ शय ५ संस्थाको स्थलगत अनुगमन सम्पन्न गरिसकेको,
- पहिलोकिस्ता लिएर दोस्रोकिस्ता भुक्तानी हुन बाँकी रहेका ७६ वटा सहकारीसंस्थाहरूमा ऋण लगानी भईसकेको, ४ शय ९ वटा संस्थाहरूमा असूलीको लागि स्थलगत ताकेता गरिएको,
- यस आवमा करीब रू. २३ करोड लगानी र रू. ५७ करोड असूलउपर गरिएको,
- यस आवको हालसम्म ४७ जनाको खाता रोक्का, १ शय १७ जना पदाधिकारीको घरजग्गा रोक्का गरिएको छ भने ४५ सहकारीसंस्थाका ४ शय ४६ जनाको खाताफुकुवा र ५९ सहकारीसंस्थाका ५ शय ५ जनाको घरजग्गा फुकुवा गरिएको,
- यस आवमा २ हजारजना ऋणीबराबर रू. १० लाख कर्जा व्यवस्थापन शुल्क र २ शय ३४ जना असलऋणीलाई ३६ लाख २५ हजार १ शय ५३ रूपैयाँ ब्याजअनुदान भुक्तानी गरिएको,
- सञ्चालकसमितिबाट कोष सञ्चालन नियमावली संशोधन उपसमिति र ब्याजदर निर्धारण सिफारिस उपसमिति गठन भएकोमा ती उपसमितिहरूद्वारा प्रतिवेदन तयार

- कोषले गरेको स्वरोजगारकार्यक्रमहरूको गतिविधि सम्बन्धमा जानकारी दिने उद्देश्यले २०८२ पौष महिनादेखि ईबुलेटिन प्रकाशन शुरू गरिएको,
- कोष व्यवस्थापनबाट तयार पारिएका आन्तरिक नियन्त्रण निर्देशिका, आन्तरिक स्रोत परिचालन प्रतिवेदन, कर्मचारी कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन कार्यविधि, पदाधिकारी तथा कर्मचारी आचारसंहिता र अनुगमन निर्देशिका मस्यौदाहरू आगामी बोर्ड बैठकमा स्वीकृतिको लागि तयारी अवस्थामा रहेको
- रू. १ करोड बेरूजु सम्परीक्षण गरिएको र करीब २ करोड सम्परीक्षणको लागि महालेखा परीक्षकको कार्यालयमा पठाइएको एवम् थप बेरूजु फछर्यौटका लागि कार्य अगाडी बढाइएको,
- वार्षिक प्रगतिपुस्तिका प्रकाशन गरिएको, भौतिक परीक्षण गरी लिलामीको प्रकृया अगाडी बढाइएको,
- कोषबाट ऋण लिएका व्यवसायीहरूको बीमा भुक्तानी समयमा हुन नसकेको सम्बन्धमा बीमाकम्पनी र कोषको उच्च व्यवस्थापनबीच विभिन्न चरणमा छलफल भई बीमाकम्पनीबाट व्यवसायीहरूलाई बीमा दाबीरकम भुक्तानी शुरू भईसकेको,
- कोषलाई पूर्णरूपमा डिजिटलाइजेशनमा लाने उद्देश्यानुरूप सञ्चालनमा रहेका सफ्टवयरहरूको स्तरोन्नति र नयाँसफ्टवेयर जडान गर्ने काम भईरहेको
- स्थानीय बेरोजगारयुवाको पहिचान गरी स्वरोजगार बनाउने उद्देश्यानुरूप कोष र स्थानीय तहबीच लगानी साझेदारी कार्यक्रम अगाडी बढिरहेको । काठमाण्डौ महानगर र पोखरा महानगरसँग साझेदारी सम्झौता गरिएको,
- महालेखापरिक्षकको कार्यालयको सुझावानुसार कोषको वित्तीयकारोवारको विवरणहरू थप व्यवस्थित एवं पारदर्शी बनाउन चार्टड एकाउन्टेण्ट परामर्शदाता नियुक्तिको लागि काम अगाडि बढाइएको,
- कोषले बेरोजगार नयाँपुस्ता (जेन्जी) लक्षित प्याकेजलाई राष्ट्रिय कार्यक्रमको रूपमा लैजानुपर्ने आवश्यकतादेखि विज्ञ परामर्शदाताबाट प्याकेज कार्यक्रम तयार पारिएको,

कोषका सबल पक्षहरू:

युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषका सबल पक्षहरू यसको संरचना, कार्यप्रणाली तथा सामाजिक प्रभावसँग गहिरो रूपमा सम्बन्धित छन् । कोषले बेरोजगारयुवालाई न्यूनब्याजदरमा विनाधितो कर्जा, व्यवसायिक तालिम, व्यवसाय तथा व्यवसायीको निःशुल्क बीमा तथा नियमित कर्जा भुक्तानी गर्ने उद्यमीलाई ६० प्रतिशत ब्याजअनुदान उपलब्ध गराउने एकमात्र समग्र संस्थागत व्यवस्था प्रदान गरेको छ । यसले वित्तीयपहुँचमात्र होईन, जोखिम न्यूनीकरण र क्षमता विकासलाई समेत एकीकृत रूपमा समेटेको छ । राष्ट्रिय योजना आयोगको आन्तरिक मूल्याङ्कनानुसार कोषका सुलभऋण, निःशुल्क बीमा तथा ब्याजअनुदान कार्यक्रमबाट लक्षित युवावर्ग उल्लेखनीय रूपमा लाभान्वित भएको देखिएको छ । साथै, नेपाल राष्ट्र बैङ्कमार्फत् प्राप्त करीब रू. ३ अर्ब ८६ करोड विपन्नवर्ग कर्जालाई रिभल्भिङ फण्डको रूपमा प्रभावकारी रूपमा परिचालन गरी करीब रू. १४ अर्ब ३६ करोडभन्दा बढीमा विस्तार गर्न सफल हुनु कोषको वित्तीय दक्षता र गुणात्मक प्रभावको प्रमुख उदाहरण हो । कोषको लगानीस्रोत पर्याप्त हुनुका साथै देशमा उर्जाशील बेरोजगारयुवाको ठूलो जनसङ्ख्या उपलब्ध हुनु यसको दीर्घकालीनसम्भावनाको आधार हो । कोष नाफामूलक नभई सामाजिकउद्देश्यमा केन्द्रित भएकाले यसले लक्षितवर्गलाई प्राथमिकतामा राखी सेवा प्रदान गर्न सक्छ । निःशुल्क बीमा तथा ब्याजअनुदानको व्यवस्था हुनु यसलाई बैङ्क तथा

वित्तीयसंस्थाभन्दा पृथक र सामाजिक रूपमा संवेदनशील बनाउने प्रमुखपक्ष हो ।

त्यसैगरी, कोष सञ्चालकसमितिमा उच्चस्तरीय सरकारी तथा वित्तीय संस्थागत प्रतिनिधित्व रहनुले नीति समन्वय, पारदर्शिता तथा प्रभावकारी निर्णय प्रक्रियालाई मजबुत बनाएको छ । यसरी कोष सामाजिक सुरक्षा, वित्तीय समावेशीकरण र उद्यमशीलता विकासको महत्वपूर्ण माध्यमका रूपमा स्थापित भएको देखिन्छ ।

- बेरोजगारयुवालाई न्यूनब्याजदरमा बिनाधितो लगानी, व्यवसायिक तालिम, व्यवसायी र व्यवसायको निःशुल्क बीमा र ६० प्रतिशत ब्याजअनुदान दिने कोषमात्र एक निकाय रहेको,
- राष्ट्रिय योजना आयोगले गरेको कोषको आन्तरिक मूल्याङ्कनमा सुलभऋण, निशुल्क बीमा र ब्याज अनुदान कार्यक्रमबाट लक्षित वर्गका युवाहरू लाभान्वित भएको पाइएको बताएको,
- नेपाल राष्ट्र बैङ्कमार्फत् कोषलाई प्राप्तविपन्नवर्ग कर्जा ३ अर्ब ८६ करोडलाई रिभल्विङ फण्डको रूपमा प्रयोग गरी करीब रू. १४ अर्ब ३६ करोडभन्दा बढी पुर्याइएको,
- लगानीको लागि कोषमा प्राप्त रकमलाई रिभल्विङ फण्डको प्रभावकारी परिचालनबाट आफ्नो खुट्टामा उभिनसक्ने अवस्थामा रहेको,
- देशभरबाट कोषमा सुलभकर्जाको माग वर्षेनि बढ्दै गएको,
- कोषको लगानीको स्रोत पर्याप्त हुनुको साथै देशमा ऊर्जाशील बेरोजगारयुवाहरूको सङ्कट नहुन,
- कोष नाफामूलक नभई कम ब्याजदरमा बिनाधितो कर्जा प्रवाह गर्ने प्रावधान हुनु,
- निःशुल्क बीमा गरिनु तथा ब्याजअनुदानको व्यवस्था हुनु,
- कोष सञ्चालकसमितिमा उच्चस्तरीय संस्थागत प्रतिनिधित्व हुनु ।

कोषका चुनौती तथा समस्याहरू

१. कोषलाई आवश्यक पर्ने ऐन, नियम र कार्यविधिहरूको तर्जुमा एवं समय सापेक्ष संशोधन हुन नसक्नु,
२. कोषको उद्देश्य हासिल गर्न पर्याप्त बजेटको अभाव,
३. कोष स्थायीप्रकृतिको निकाय रहेतापनि कर्मचारीहरूको स्थायी पदपूर्ती हुन नसक्नु,
४. बीमा र ब्याजअनुदानको लागि वार्षिक रूपमा पर्याप्त बजेट व्यवस्था नहुंदा वर्षेनि दायित्व थपिँदै जानु,
५. सूचना प्रविधिको उच्चतम प्रयोगगरी बैङ्कसरह सेवाग्राहीसमक्ष सेवाहरू प्रदान गर्न नसकिनु,
६. कोषको कामलाई प्रभावकारी बनाउन कार्यमैत्रीस्थल र प्रदेशस्तरमा कार्यालयहरू स्थापना हुननसक्नु ।

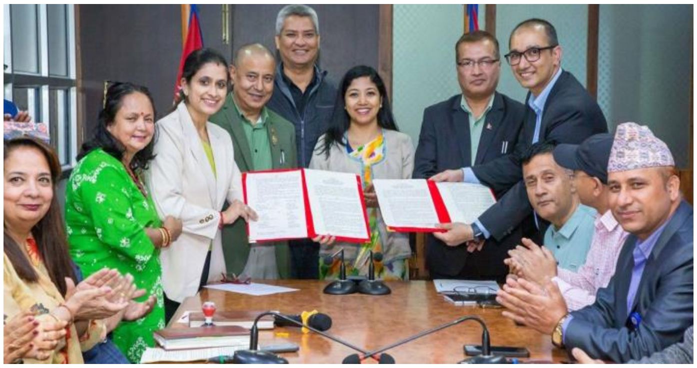

आ.व.२०८३/८४ को लक्ष्यहरू:

- ☐ रू. २ अर्ब लगानी र रू. १ अर्ब असूली गरिने,
- ☐ १२ हजार बेरोजगार युवालाई स्वरोजगार सिर्जना गरिने,
- ☐ स्थानीयतहसँगको सहकार्यमा साझेदारीकार्यक्रम सञ्चालन गरिने,
- ☐ कोष सञ्चालन नियमावली र कर्मचारीप्रशासन

विनियमावली संशोधन गरिने,

- कर्जा लगानी तथा असूली कार्यविधि, २०७७ संशोधन गरिने,
- सफल कार्यक्रमहरूको प्रेरणा कथाहरू वेवसाईटमा राखिने,
- वर्षौंदेखि दायित्व सिर्जना भएका बीमा दाबी भुक्तानी र ब्याजअनुदान प्रदान गरिने,
- कोषबाट गरिने लगानीलाई थप पारदर्शी, व्यवस्थित एवं प्रभावकारी बनाई सूचना प्रविधिक्षेत्रमा काम गर्ने युवालाई लगानी गरी प्रोत्साहन गरिने,
- प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वमा रहेको असूली समितिलाई प्रभावकारी बनाइने,

दीर्घकालिन लक्ष्यहरू:

- कोषको छुट्टै ऐन निर्माण,
- कोषको लगानीबाट सिर्जना भएका स्वरोजगारहरूको प्रभाव एवं अवस्था अध्ययन,
- कार्यमैत्रीस्थलको लागि आफ्नै भवन निर्माण र सातै प्रदेशमा कोषको कार्यालय स्थापना,
- देशमा स्वरोजगार सिर्जनासँग सम्बन्धित कार्यहरू एकद्धारप्रणालीमार्फत् सञ्चालन गर्ने ।

युवा तथा साना व्यवसायी स्वरोजगार कोषले महत्वपूर्ण सामाजिक तथा आर्थिक भूमिका निर्वाह गर्दै आए पनि यसको प्रभावकारितामा केही संरचनात्मक र व्यवस्थापकीय चुनौतीहरू देखिन्छन् । पहिलो, कोष सञ्चालनका लागि आवश्यक ऐन, नियम तथा कार्यविधिहरू समयानुकूल परिमार्जन हुन नसक्नुले नीति कार्यान्वयनमा लचिलोपनको अभाव सिर्जना गरेको छ । दोस्रो, कोषको उद्देश्यानुसार कार्यक्रम विस्तार गर्न पर्याप्त बजेटको अभाव प्रमुख समस्या हो, जसले कर्जा प्रवाह र सेवा विस्तारलाई सीमित बनाएको छ ।

तेस्रो, कोष स्थायी प्रकृतिको निकाय भए पनि कर्मचारीहरूको स्थायी पदपूर्ति नहुनुका कारण संस्थागतक्षमता कमजोर देखिन्छ । चौथो, बीमा र ब्याज अनुदानजस्ता दायित्वका लागि वार्षिक बजेट पर्याप्त नहुँदा भुक्तानी दायित्व वर्षेनि बढ्दै जानु दीर्घकालीन वित्तीय जोखिमको सङ्केत हो । पाँचौं, सूचना प्रविधिको पूर्ण उपयोग गरी बैंकसरह आधुनिक, छिटो र डिजिटल सेवा प्रवाह गर्न नसक्नु सेवा प्रवाहको अर्को प्रमुख कमजोरी हो । छैटौं, प्रदेशस्तरमा कार्यालय तथा कार्यमैत्री संरचना विस्तार हुन नसक्दा सेवा पहुँच अझै सीमित रहेको देखिन्छ ।

आर्थिक वर्ष २०८३/८४ का लागि कोषले रु. २ अर्ब लगानी र रु. १ अर्ब असूली गर्ने लक्ष्य राखेको छ भने १२ हजार बेरोजगारयुवालाई स्वरोजगार सिर्जना गर्ने योजना रहेको छ । स्थानीय तहसँगको सहकार्यमा साझेदारीकार्यक्रम सञ्चालन, नियमावली तथा कार्यविधि संशोधन, सफल कार्यक्रमहरूको प्रेरणा कथाहरू वेबसाईटमा प्रकाशन, तथा सूचना प्रविधिक्षेत्रमा युवालाई प्राथमिकता दिई लगानी गर्ने लक्ष्यहरू समावेश छन् । साथै, असूली कार्यलाई प्रभावकारी बनाउन प्रमुख जिल्ला अधिकारीको संयोजकत्वको समितिलाई सक्रिय बनाइनेछ ।

दीर्घकालीन रूपमा कोषले छुट्टै ऐन निर्माण, प्रभाव मूल्याङ्कन अध्ययन, आफ्नै भवन निर्माण, सातै प्रदेशमा कार्यालय विस्तार तथा एकद्वार प्रणालीमार्फत् स्वरोजगारकार्यक्रम सञ्चालन गर्ने लक्ष्य लिएको छ । यसले संस्थालाई दीर्घकालीन रूपमा सुदृढ, प्रभावकारी र दिगो बनाउने अपेक्षा गरिएको छ ॥